

ישראל והעולם הכלכלי: מבט היסטורי אסף רזין

תקציר

הגלובליזציה – תהליך האינטגרציה של שווקי המוצרים, השירותים וזרמי ההון, אשר הואץ בסוף שנות ה-90 עם קריסת הגוש הקומוניסטי, התבססותו של מבנה השוק המשותף האירופאי, ופתיחת השווקים בסין ובהודו לעולם הכלכלי – נמצאת כיום תחת מתקפה, באירופה ובארצות הברית.

הגלובליזציה וההתקדמות הטכנולוגית האיצי את היחלשותן של תעשיות הטכנולוגיה המסורתיות (Low-tech), את צמיחתם של מוקדים פיננסיים, וכמו כן הביאו איתן נחשולים של הגירה. היפרדותה של בריטניה מהאיחוד האירופי (ה-Brexit) הינה דוגמה ראשונית לגל ההתנגדות לגלובליזציה ועליית הפופוליזם הכלכלי השוטף את מרבית המדינות המפותחות. ב-2017 היינו גם עדים לחילופי השלטון הכאוטיים בארצות הברית. באותה עת, מדינות אירופה הכבולות תחת מגבלות מסגרת מטבע האירו – גרמניה, צרפת, הולנד, ספרד, פולין ועוד – צופות גם הן בהתעצמותם של כוחות המתנגדים לאיחוד האירופי.

מדינת ישראל מהווה דוגמה נגדית לתפיסה המתנגדת לגלובליזציה, הן בהקשר של קשרי מסחר במוצרים ובהון, והן בנוגע לדפוסי הגירה. לאחר הקמתה ב-1948, מדינת ישראל הפיקה תועלת מעלייתו של הסדר הכלכלי העולמי החדש, שבמרכזו גלובליזציה, אשר התבסס בתום מלחמת העולם השנייה. רפורמות במוסדות המסחר והפיננסיים, כמו גם גידול מתמיד ברמת הפתיחות הבינלאומית בתחומי המסחר, שווקי העבודה והמערכת הפיננסית, הובילו לכך שלאחר צמיחה כלכלית של עשרות שנים, בשנת 2010 מדינת ישראל מצטרפת כחברה בארגון ה-OECD. ישראל צמחה מכלכלה בעלת רמת בינונית הכנסה לנפש ובעיצומה של היפר-אינפלציה בתחילת שנות ה-80, וצמחה להיות אחד המשקים המשגשגים בעולם – כל זאת חרף אתגרים ביטחוניים מתמשכים, אשר נוטים לגזול משאבים על חשבון השקעות בפרויקטים.

המאמר מבוסס על ספר חדש שכתבתי, Razin (2018). הספר מספק סקירה אנליטית של אירועים מרכזיים אלו, ושל המנגנונים דרכם גלובליזציה שיחקה תפקיד מרכזי בהתפתחותה המהירה של הכלכלה המודרנית בישראל. בניסיון לספק היבט רחב, הספר מתבונן מפרספקטיבה היסטורית בסאגה הייחודית של רמות האינפלציה הגבוהות בישראל, ועל הכרעתו של תהליך האינפלציה המתמיד. הכרעת האינפלציה זכתה לחיזוק בדמות התפתחותם של מוסדות המאפשרים מדיניות מוניטריות ופיסקאליות רלוונטיות ויעילות יותר. בנוסף, התקיים תהליך מתמשך של גיבוש מוסדות הנדרשים להסדרת הסקטור הפיננסי. תהליך זה סיפק יציבות מאקרו-כלכלית טובה יותר, ותרם להחלקת תנודתיות מחזורי העסקים.

המאמר מתייחס למספר תקופות כלכליות חסרות תקדים. אלו שטלטלו את הכלכלה העולמית במהלך העשורים האחרונים, והתגלו כנקודות פיתול בהתפתחות המשק הישראלי. בקרב תקופות יוצאות דופן אלו ניתן למנות את האירועים הבאים:

- (1) התמוטטות ברית המועצות, ובעקבות כך גל אדיר של מהגרים בעלי מיומנויות גבוהות;
- (2) ההתמתנות הגדולה של האינפלציה ותנועת התעסוקה במדינות המפותחות, וההתכנסות של האינפלציה הישראלית לשיעורי האינפלציה הנמוכים השוררים בעולם;
- (3) המשבר הפיננסי העולמי ב-2008 (אשר החל בארצות הברית והתפשט ללא רסן באירופה), תוך כדי ביצועים חזקים באופן מפתיע של המשק הישראלי;
- (4) עלייתם של המשקים האסיאתיים, אשר נפתחו רק לאחרונה ליצוא ישראלי, והפכו אף הם למקור שופע של השקעות חוץ ישרות בישראל;
- (5) נחשול טכנולוגיית המידע הגלובלי, יחד עם גל ההשקעות הזרות הישירות והשפעותיהם על ענף ההיי-טק הישראלי המתפתח במהירות;
- (6) בריחת מוחות של מיטב בעלי הכישורים בישראל, תהליך אשר התאפשר בשל מערכת ההשכלה הגבוהה המתקדמת הקיימת בישראל, ונתמך על ידי מדיניות ההגירה באירופה, אוסטרליה וצפון אמריקה, המעודדת כניסה של בעלי מיומנויות גבוהות;
- (7) הגידול באי השוויון בהכנסות ובקיטוב החברתי;